

УДК 336-021.387:368

**В. М. Олійник**, канд. фіз.-мат. наук, доц.,  
Сумський державний університет,  
**Є. К. Бондаренко**, аспірантка,  
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”

## ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ ТА ЕЛЕМЕНТІВ ВПЛИВУ НА НЕЇ

*Досліджено сутність і значення фінансової стійкості страхової компанії як важливого чинника розвитку та функціонування страхового ринку. З'ясовано основні науково-методичні підходи до визначення фінансової стійкості страхової компанії. Систематизовано науково-методичні підходи до сутності понять “фінансова стійкість”, “фінансова надійність” і “фінансова безпека”. Розглянуто основні елементи впливу на фінансову стійкість страхової компанії та їх сутність.*

*Ключові слова:* страхова компанія, фінансова стійкість, фінансова надійність, фінансова безпека.

**Постановка проблеми.** В Україні розвиток страхової справи здійснюється швидкими темпами останні два десятиліття. Із розвитком страхового ринку вітчизняні науковці дедалі більше уваги приділяють дослідженню умов забезпечення та підтримання його стабільної діяльності. У зв'язку з цим особливого значення набуває аналіз фінансової стійкості страхової компанії та страхової галузі загалом.

При цьому у вітчизняній літературі відсутній єдиний підхід до його визначення. Проблема дослідження сутності даного поняття пов'язана, по-перше, із визначенням повноти трактування категорії фінансової стійкості, і, по-друге, з ототожненням фінансової стійкості страхової компанії з такими поняттями, як фінансова надійність і фінансова безпека страхової компанії.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемам вивчення сутності фінансової стійкості страхових компаній приділяється увага багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Сутність фінансової стійкості, фінансової надійності та фінансової безпеки страхових компаній вивчають Н. М. Внукова [4], С. С. Осадець [11], Н. В. Ткаченко [17], О. І. Барановський [1], А. М. Єрмошенко [8], О. В. Козьменко [18], А. О. Бойко [3], Д. Бланд (Bland D.) [14] та інші. Елементи впливу на фінансову стійкість страхової компанії досліджують Н. В. Ткаченко [16], О. С. Журавка [9], А. О. Бойко [3]. Наголошуючи на вагомості результатів досліджень зазначених авторів, зауважимо, що подальшого вивчення потребують питання визначення поняття фінансової стійкості страхових компаній та виокремлення його від споріднених понять

фінансової надійності і фінансової безпеки; дослідження елементів впливу на формування фінансової стійкості страховика.

**Метою статті** є вивчення сутності фінансової стійкості страхової компанії та розгляд основних елементів впливу на неї.

**Виклад основного матеріалу.** Поняття “фінансова стійкість” походить від англійського “financial stability” (фінансова стійкість або стабільність). Сам термін “стійкість” можна трактувати як здатність будь-якої системи підтримувати певні властивості та характеристики на незмінному рівні. Тлумачний словник Даля визначає “стійкість” як спроможність суб’єкта або предмета вистояти супроти сили, встояти, не поступитися чомусь [6], словник української мови – як “здатність довго зберігати і проявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню” [13]. О. В. Козьменко та О. В. Кузьменко розглядають стійкість як здатність системи підтримувати основні характеристики на стабільному рівні в умовах коливань ринку, адекватно протистояти впливу зовнішніх факторів і забезпечувати довгострокову динамічну рівновагу [18].

У широкому значенні стійкість свідчить про спроможність об’єкта, системи виконувати свої функції незважаючи на вплив ендогенних і екзогенних факторів. Таким чином, поняття “стійкість” є близьким за значенням до понять стабільності, постійності, сталості, надійності. Така етимологічна спорідненість зазначених понять призводить до їх ототожнення, що ускладнює розмежування таких економічних термінів, як “фінансова стійкість”, “фінансова стабільність”, “фінансова надійність”.

Науково-методичні підходи до визначення поняття фінансової стійкості страхової компанії подані в таблиці 1.

**Таблиця 1 – Науково-методичні підходи до розуміння сутності поняття “фінансова стійкість страхової компанії” [3; 10; 15; 17]**

Автори	Науково-методичний підхід
Александрова М. М., Гвозденко О. А., Горбач Л. М., Заруба О. Д., Шевчук О. О., Бойко А. О.	Фінансова стійкість страхової компанії представлена як перевищення доходів страхової компанії над її витратами
Александрова М. М., Базилевич В. Д., Іванюк І. С., Орланюк-Малицька Л. А., Шихов А. К.	Фінансова стійкість ототожнюється з платоспроможністю страхової компанії або платоспроможність виділяється авторами як одна з її найважливіших складових
Базилевич В. Д., Іванюк І. С., Мурина Н. Н., Роговська А. О., Сербіновський Б. Ю., Палкін А. В., Сухов В. А., Ткаченко Н. В., Тронін Ю. Н., Федорова Т. А., Шірінян Л. В.	Фінансова стійкість визначається як здатність страхової компанії виконувати взяті на себе зобов’язання перед страхувальниками (найпоширеніший підхід серед вітчизняних науковців)
Орланюк-Малицька Л. А., Сплетушов Ю. А., Дюжиков Е. Ф., Бойко А. О.	Складовою фінансової стійкості страхової компанії є її здатність до подальшого розвитку
Ткаченко Н. В., Шевчук О. О., Шірінян Л. В., Бойко А. О.	Фінансова стійкість ототожнюється зі здатністю страхової компанії адаптуватися до постійно змінюваного економічного середовища

Таким чином, фінансова стійкість страхової компанії може бути визначена як такий стан і якість фінансових ресурсів страхової компанії, за якого вона залишається платоспроможною та здатною в повному обсязі та своєчасно виконувати усі взяті на себе зобов'язання в умовах негативного впливу екзогенних і ендогенних факторів середовища, у якому вона функціонує, та забезпечувати відновлення своїх фінансових показників до потрібного рівня у разі дії негативних чинників.

У результаті проведеного аналізу можна виділити три основні науково-методичні підходи до систематизації таких понять, як “фінансова стійкість”, “фінансова надійність” та “фінансова безпека”.

Згідно з першим підходом поняття фінансової стійкості та фінансової надійності ототожнюються та можуть рівноправно використовуватися (В. Д. Бігдаш [2], Д. Бланд [14], Н. М. Внукова [4], О. Д. Вовчак [5], Ю. М. Дьячкова [7], С. С. Осадець, О. В. Марушко [11]).

Відповідно до другого підходу фінансова надійність визначається вужче, ніж фінансова стійкість, та є його похідною (І. С. Іванюк [10] та Н. В. Ткаченко [17]). На думку зазначених науковців, необхідною умовою фінансової стійкості є не лише платоспроможність страхової компанії, а й її фінансова надійність. Тобто страхова компанія, що є фінансово надійною, не обов'язково буде фінансово стійкою, а фінансово стійка завжди буде фінансово надійною.

Третій підхід передбачає розширення поняття фінансової стійкості. На думку О. І. Барановського [1] та А. М. Єрмошенко [8], фінансова безпека страхової компанії є більш глибоким поняттям і обов'язковою умовою для її стійкої діяльності.

Аналіз фінансової стійкості страхової компанії здійснюється в розрізі таких елементів: власний капітал, тарифна політика, збалансованість страхового портфеля та страхові резерви, інвестиційна політика, перестраховування. Вплив зазначених елементів на фінансову стійкість страхової компанії подано на рисунку 1.

Загалом капітал страхової компанії можна охарактеризувати як сукупність фінансових ресурсів, що перебувають у її розпорядженні. Законом України “Про страхування” [12] однією з умов забезпечення фінансової стійкості страхової компанії визначено наявність сплаченого статутного фонду та гарантійного фонду.

У формуванні статутного капіталу страхової компанії визначальну роль відіграють вимоги національного законодавства: вимоги щодо мінімального розміру статутного капіталу та щодо представлення його лише у грошовій формі. Жорстка регламентація процесу формування власного капіталу з боку державних органів влади пояснюється тим, що на інститути страхування у суспільстві покладається функція страхового захисту та стабілізації економіки в моменти економічної нестабільності.



**Рисунок 1 – Елементи впливу на фінансову стійкість страхової компанії**

Узагальнюючи підходи науковців, можна зазначити, що в подальшій діяльності важливість статутного капіталу пояснюється низкою об'єктивних причин, а саме:

- суми розрахованих і створених страхових резервів може бути недостатньо для здійснення страхових виплат внаслідок впливу негативних ендогенних і екзогенних факторів;
- суми страхових резервів може бути недостатньо для виконання зобов'язань страхової компанії у разі різкого зростання обсягів їх страхової діяльності;
- сформований статутний капітал є гарантією та джерелом покриття матеріальних витрат, пов'язаних зі збереженням власних конкурентних позицій, розширенням присутності страхової компанії на ринках збуту, залученням нових клієнтів і розробкою нових послуг.

Таким чином, власний капітал страхової компанії є гарантією забезпечення її фінансової стійкості, навіть в умовах недостатності обсягу страхових премій і відсутності прибутку від провадження інвестиційної діяльності.

Ще однією умовою забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є провадження адекватних методів формування страхових резервів. Статтею 30 “Умови забезпечення платоспроможності страховиків” Закону України “Про страхування” [12] одним із факторів забезпечення платоспроможності визначається створення страхових резервів в обсязі, достатньому для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Метою створення страхових резервів є відшкодування втрат, що можуть зазнати страхувальники за конкретним видом ризику [3].

Ефективне управління коштами страхових резервів дозволяє страховій компанії забезпечити себе додатковим доходом і, як наслідок, підвищити власну платоспроможність [15]. Таким чином, і страхова компанія, і її клієнти зацікавлені в забезпеченні ефективної системи управління страховими резервами, оскільки це є гарантією виконання страховиком своїх зобов'язань у повному обсязі. Створення адекватної, розвиненої системи страхових резервів дає страховій компанії можливість здійснити розподіл відповідальності відповідно до різних видів ризиків і часом настання страхових випадків.

Розглянемо інвестиційну функцію, яка є об'єктивно притаманною страховим компаніям. Специфіка страхової діяльності створює умови для акумулювання тимчасово вільних грошових коштів страхувальників, що робить інвестиційну діяльність страхових компаній невід'ємною складовою страхової справи. Основним джерелом інвестиційних ресурсів страхових компаній є їх власні та залучені ресурси.

Держава провадить жорстке регулювання інвестиційної діяльності страховиків, що здійснюється за рахунок коштів страхових резервів. Власні кошти (власний капітал) страхові компанії мають право розміщувати вільно, залежно від обраної інвестиційної стратегії. Закон України “Про страхування” [12] регламентує види активів, у які можуть бути інвестовані залучені кошти (кошти страхових резервів). Державне втручання в інвестиційний процес страхових компаній зумовлене намаганням державних органів контролю підтримувати інвестиційну діяльність на стабільному рівні та не допустити вкладання коштів страховальників у високоризикові активи.

Таким чином, за рахунок розробки та втілення в життя ефективної інвестиційної стратегії, страхова компанія може забезпечити себе додатковим прибутком, підвищити власну платоспроможність, конкурентоздатність і, як наслідок, фінансову стійкість.

Ще однією важливою умовою забезпечення фінансової стійкості є ефективна тарифна політика. Обґрунтований розрахунок страхового тарифу є визначальним для успішної роботи страхової компанії. Використання неправильної методики розрахунку страхових тарифів призводить до втрати конкурентних переваг страхової компанії у разі підвищення тарифу та збільшення ймовірності банкрутства у разі його заниження. У результаті здійснення розрахунків адекватної тарифної ставки страховою компанією забезпечується формування фондів страхових виплат і фінансується вся діяльність страхової компанії.

Методика розрахунку тарифів страховою компанією за ризиковими видами страхування базується на гіпотезі про нормальний закон розподілу суми потенційних страхових виплат. Якщо страхова компанія має невелику кількість договорів за певним видом страхування, то застосування стандартної методики розрахунку тарифної ставки є недоречним. Тому страховик прагне залучити найбільш можливу кількість страховальників за кожним видом страхування, оскільки за даної умови використання теорії імовірності дозволить вивести закономірності розподілу витрат і вирахувати адекватний страховий тариф. Проведення ефективної тарифної політики дозволяє страховій компанії підтримувати рівновагу між отриманими страховими преміями та здійснюваними страховими виплатами, що є запорукою забезпечення стабільності діяльності страхової компанії.

Адекватний розрахунок тарифних ставок для договорів страхування дозволяє досягти такого важливого критерія забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, як збалансованість страхового портфеля страхової компанії.

Страховий портфель є одним із найважливіших індикаторів діяльності страхової компанії та характеризує якість страхових зобов'язань.

Обсяг страхових зобов'язань у свою чергу відображає майбутній фінансовий стан і динаміку розвитку страхової компанії. Управління та оптимізація страхового портфеля є одними з найбільш пріоритетних завдань будь-якого страховика. Оптимізація страхового портфеля передбачає забезпечення зниження рівня ризику та підвищення рівня фінансової стійкості портфеля. Для забезпечення оптимізації та збалансованості портфеля страховими компаніями використовується ціла система заходів і методів. Проведення ефективної андеррайтингової політики є одним із дієвих методів управління портфелем страхової компанії. Ця політика передбачає формування концепції, згідно з якою визначається те, які ризики приймаються на страхування, а які ні.

Підсумовуючи, можна сказати, що кожна страхова компанія зацікавлена у формуванні ефективного та збалансованого страхового портфеля, що може стати гарантією її фінансової стабільності у майбутньому. Портфель страховика, що відповідає його потребам у просторовій розкладці ризику, вирівнюванню ризику між видами страхування і забезпечує збалансованість за договорами (тими, що закінчуються, та тими, що укладаються) та оптимальне співвідношення між доходом і ризиком, є збалансованим страховим портфелем [9].

Важливим джерелом забезпечення фінансової стійкості страхової організації є перестраховування. За допомогою операцій перестраховування здійснюється поділ ризиків, оскільки відповідальність страхової компанії розподіляється між декількома перестраховиками як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Одночасно перестраховування дозволяє страховику розширити власну страхову діяльність за рахунок фінансової підтримки перестраховиків. Зважаючи на це страхова компанія, виходячи на нові ринки страхування, як правило, активно використовує перестраховування, що дозволяє їй набути потрібного досвіду безпечним для себе шляхом [15].

Досліджуючи особливості та значимість перестрахових операцій у розрізі підвищення рівня фінансової стійкості страховика, необхідно зазначити, що використання вказаного інструмента повинно мати всеохоплюючий і системний характер. Проводячи перестраховування тільки з метою зменшення відповідальності в межах значних за обсягами ризиків, менеджмент страхової компанії обмежує потенціал застосування даного інструмента щодо забезпечення фінансової стійкості. Отже, політика застосування перестрахових операцій як методу досягнення відповідного рівня фінансової стійкості страхової компанії повинна базуватися на використанні всього спектра можливостей перестраховування [16].

За допомогою перестраховування страховик може захиститися від випадкових (спричинених непередбачуваними обставинами) відхилень

розрахункової збитковості від її фактичного рівня в поточному році. Тому перестраховування є необхідною умовою забезпечення фінансової стійкості та нормальної діяльності страховика незалежно від розміру його капіталу і страхових резервів.

**Висновки.** Таким чином, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що елементи впливу (достатність власного капіталу, збалансований страховий портфель, достатність страхових резервів, ефективна тарифна й інвестиційна політика та перестраховування) на фінансову стійкість перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності, що в комплексі створює відповідні гарантії виконання страховиком своїх зобов'язань перед страхувальниками щодо надання страхового захисту.

### *Список літератури*

1. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Бігдаш В. Д. Страхування : навч. посіб. / В. Д. Бігдаш – К. : МАУП, 2006. – 448 с.
3. Бойко А. О. Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Антон Олександрович Бойко. – Суми, 2011. – 278 с.
4. Внукова Н. М. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Єременко та ін.; за ред. проф. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2004. – 376 с.
5. Вовчак О. Д. Страхування : навчальний посібник / О. Д. Вовчак. – 3-тє вид. – Львів : Новий Світ-2000, 2006. – 480 с.
6. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Т. 4. / В. И. Даль. – СПб. : Диамант, 1998. – 688 с.
7. Дьячкова Ю. М. Страхування : навч. посіб. / Ю. М. Дьячкова. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
8. Єрмошенко А. М. Визначення поняття фінансової безпеки страховика та її категорій / А. М. Єрмошенко // Актуальні проблеми економіки. – 2004. – № 4. – С. 46–52.
9. Журавка О. С. Теоретичні основи формування страхового портфеля / О. С. Журавка // БІЗНЕСІНФОРМ, 2012. – № 5. – С. 201–204.
10. Іванюк І. С. Теоретичні підходи до визначення категорії “фінансова стійкість страхової компанії” / І. С. Іванюк, Д. С. Маруженко // Фінанси України. – 2006. – № 11. – С. 77–89.
11. Осадець С. С. Страхування : підручник / керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
12. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 07.03.96 № 85/96-ВР. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.
13. Словник української мови : в 11 т. Т. 9. – К. : Наук. думка, 1978. – 916 с.
14. Страхование: принципы и практика : учеб. пособ. / Финансовая академия при правительстве РФ ; сост. Д. Бланд ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с.



15. Страхування: практикум : навч. посіб. / за ред. В. Д. Базилевича. – 2-ге вид., переробл. і допов. – К. : Знання, 2011. – 607 с. – (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).
16. Ткаченко Н. В. Розвиток перестрахування як важіль забезпечення фінансової стійкості страховиків / Н. В. Ткаченко // Фінанси України. – 2007. – № 3. – С. 118–123.
17. Ткаченко Н. В. Страхування : навч. посібник / Н. В. Ткаченко. – К. : Ліра-К, 2007. – 376 с.
18. Kozmenko O. Modeling the stability dynamics of Ukrainian banking system / O. Kozmenko, O. Kuzmenko // Banks and Bank Systems. – 2013. – Volume 8, Issue 2. – P. 55.

Отримано 27.05.2014

### *Summary*

The article examines the essence and importance of insurance company's financial stability as an important factor in the development and functioning of the insurance market. The main scientific and methodological approaches to the definition of insurance company's financial stability were determined. The author systematized scientific and methodological approaches to the nature of "financial stability" and "financial security". The main elements of the impact on the insurance companies' financial stability and their essence were studied.